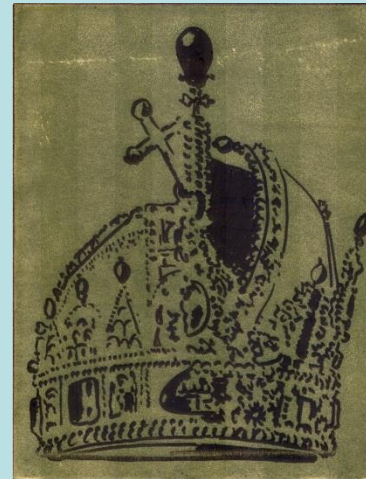
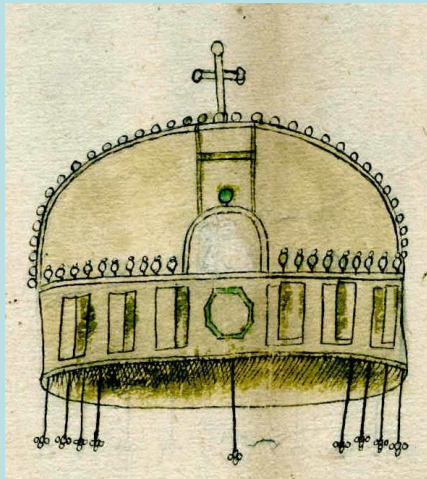

Tévhitek a 16–17. századi magyar történelemről

Mi veszett el és mi változott meg Magyarországon 1526 után?

*Prof. Dr. Pálffy Géza az MTA doktora,
a „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport vezetője
BTK Történettudományi Intézet (Budapest)*

**Történelem-
tanárok
Egylete**

**2022. október 8.,
Budapest**

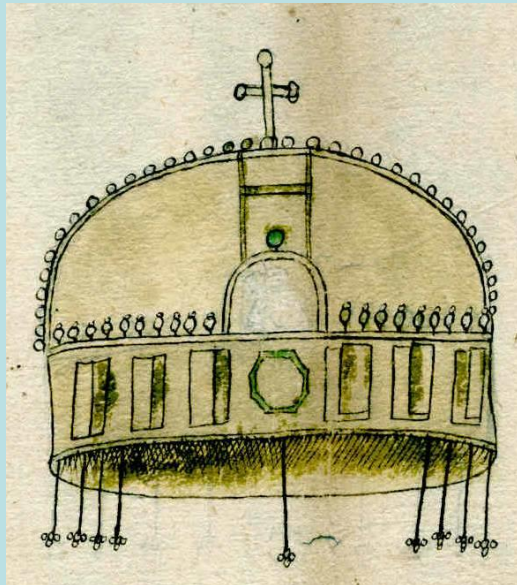
Tartalom

1. Egy középhatalom Közép-Európában a késő középkorban:
„Szent István birodalma” (Engel Pál)
2. Az oszmán-török hódítás és következményei:
„Mi veszett el Mohács után?” (Szakály Ferenc)
3. A megmaradt Szent István-i állam: középhatalomból
a Habsburgok kiemelten fontos, de veszélyes királysága
4. A Magyar Királyság: a Habsburg Monarchia védőbástyája,
meghatározó jövedelem és éléskamrája
5. Az idegen segítség és a monarchiához csatlakozás ára –
avagy: Mi változott meg Mohács után?
6. Három ország – egy kultúra:
megmaradva a közép-európai kultúrkörben
7. Összegzés: zsákutca vagy kényszerpályák sorozata?

1. Egy középhatalom Közép-Európában a késő középkorban: Szent István birodalma

„Szent István birodalma” =
a középkori magyar állam
(Engel Pál)

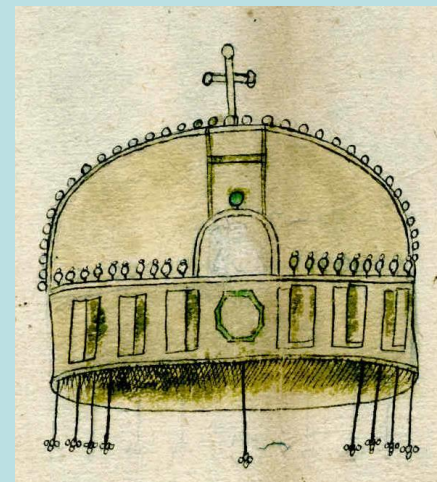
A Szent Korona eddig ismert
legkorábbi hátulnézeti
ábrázolása, 1618

EURÓPA A 16. SZÁZAD ELEJÉN

**A kiindulópont: Európa és a Magyar Királyság a középkor végén –
Egy európai regionális közép-, olykor nagyhatalom
(meghatározó központtal/fővárossal: Buda)**

Szent István birodalma: a Magyar Királyság a késő középkorban

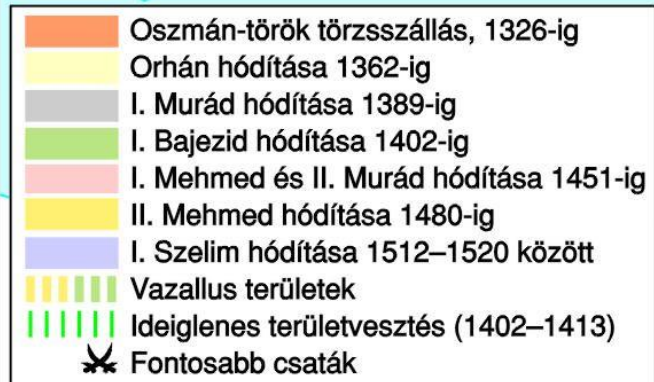

**A Magyar Királyság, az osztrák örökös tartományok,
a Cseh Korona országai a mohácsi csata (1526) előtt**

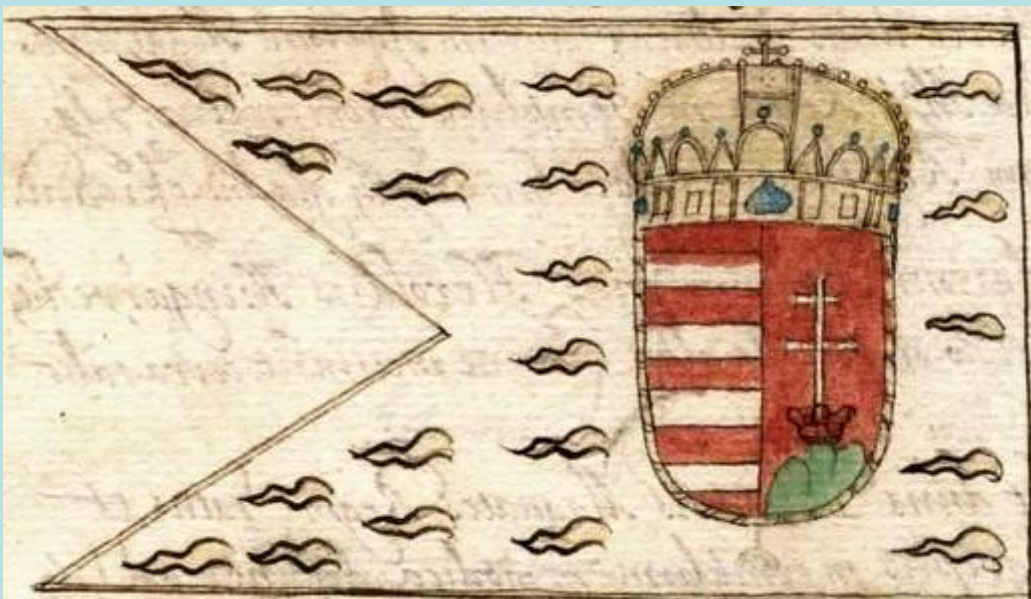
	Magyar Királyság	Osztrák örökös tartományok	Cseh Korona országai
Terület (km²)	325.000	110.000	125.000
Lakosságszám	3.300.000	1.815.000	2.300.000

A középkori Buda kiemelkedő szerepkörei

1. **A magyar közép-, olykor nagyhatalom (325.000 km²) fővárosa:** kiemelkedő regionális szerep Közép-Európában
2. **A magyar–horvát stb. uralkodói udvar/rezidencia** (még ha természetesen dinasztikus központ és soknemzetiségű is)
3. **Rákos mezejével együtt a magyar országgyűlés helyszíne** (királyi tanács, felsőtábla)
4. **A belpolitika irányításának legfőbb központja** (uralkodó, tanács, diéta, igazságszolgáltatás)
5. **A hazai pénzügyigazgatás legfőbb centruma** (ha nem is kizárólagosan, hiszen nincsen központi pénzügyi kormány szerv)
6. **A Kárpát-medence gazdasági életének egyik „ütőere”:** Bécshez, Nürnberghez, Augsburghoz és Krakkóhoz hasonló kereskedelmi csomópont és elosztóközpont
7. **A magyar állam kulturális központja:** jelentős Kárpát-medencei kisugárzással
8. **Összegzés: az Európa első öt állama közé tartozó Magyar Királyság (Szent István birodalma) központja/fővárosa**
9. **Kérdés:** mi maradt ebből a kora újkor folyamán?

egy világhatalom egy regionális középhatalommal szemben

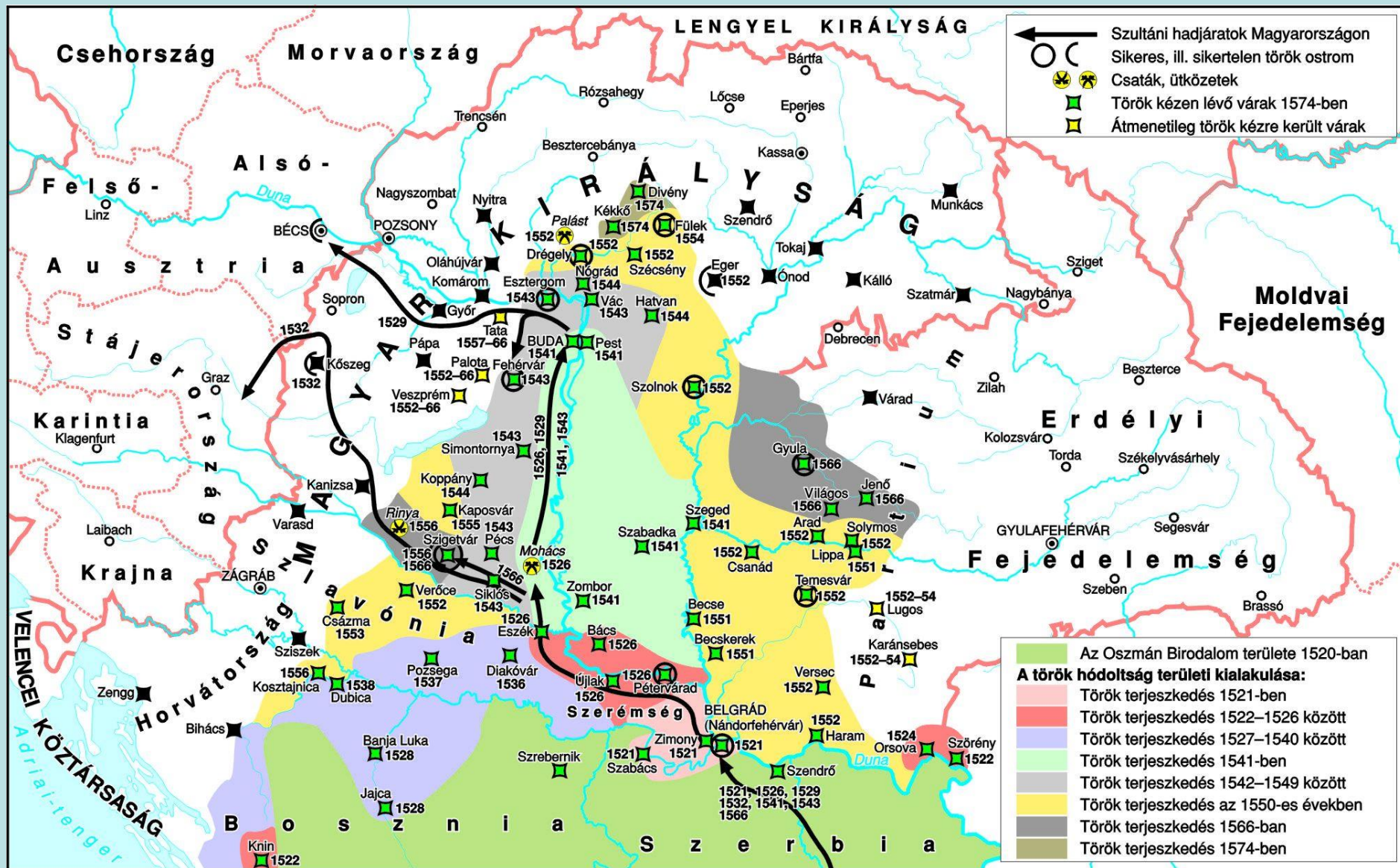

Az Oszmán Birodalom és a Magyar Királyság 500 évvel ezelőtt, 1520 táján

	Oszmán Birodalom	Magyar Királyság (1102-től magyar–horvát unió)
Terület (km ²)	1.500.000	325.000
Lakosságszám	12–13.000.000	3.300.000
Éves jövedelem	8–10.000.000	400–500.000
Haderő létszáma	120–170.000	30–40.000

2. Az oszmán-török hódítás és következményei – avagy: Mi veszett el Mohács után?

A török hódítás – Magyarország három részre szakadása és Buda elveszte: 1521, 1526, **1541, 1566, egyfajta „első Trianon”**

**Az „első Trianon”:
a Magyar Királyság
a mohácsi csata (1526) idején és a 16. század második felében**

	1526 előtt	1566 után
Terület (km ²)	325.000	<i>120.000</i>
Lakosságszám	3.300.000	<i>1.800.000</i>

EURÓPA A 16. SZÁZAD KÖZEPÉN

- A Német-római Birodalom határa
- Habsburg-országok (1556)
- Egyházi területek
- Birodalmi városok
- Oszmán vazallus területek

Rövidítések:
 Pp.: Püspökség
 Ers.: Ersekség
 Fjd.: Fejedelemség
 Nfjd.: Nagyfejedelemség
 Gr.: Grófság
 Hcg.: Hercegség
 Nhcg.: Nagyhercegség
 Vfjd.: Választófejedelemség
 Közt.: Köztársaság

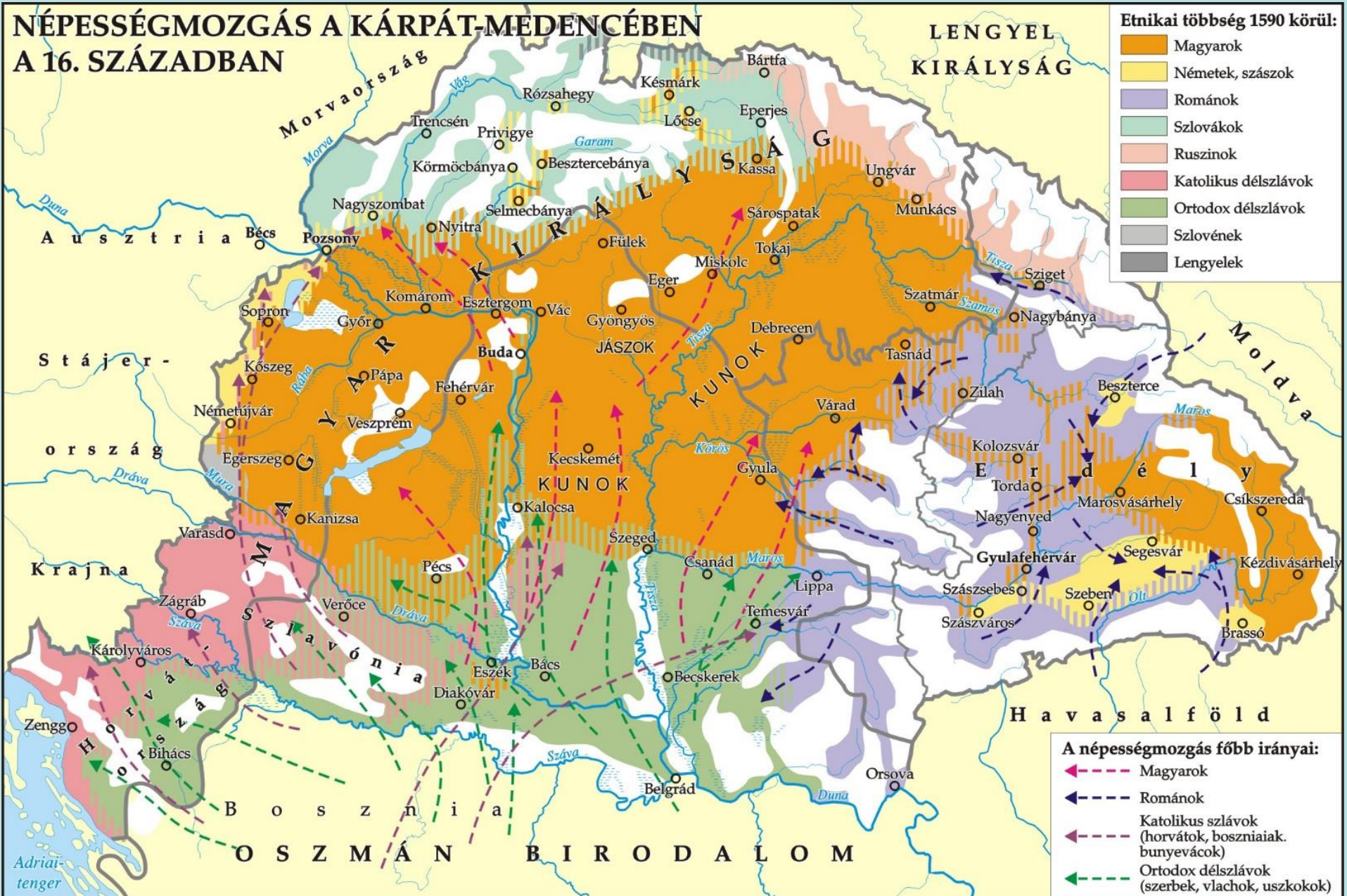
Európa és a Magyar Királyság a 16. század közepe után:
 (örökre) elvesztett „önálló” középhatalmi szerep Közép-Európában, pontosabban (örökre) megszűnik a magyar fővárosból, Budáról kormányzott „magyar birodalom”

Az oszmán-török hódítás hosszú távú következményei

- A magyar történelemben először az ország területe három részre szakad, mégpedig tartós politikai-katonai szétagolódás – egyfajta „**első Trianon**”.
- A török vazallus Erdély főként oszmán akaratból történő kényszerű elszakadásával másfél évszázadra két „magyar” állam alakul ki: a Magyar Királyság (s **nem királyi Magyarország!**) és az Erdélyi Fejedelemség, ami részben egészen 1867-ig (vö. 1848: 12. pont) így marad.
- Erdély egyszerre lesz mindig visszaszerzendő országrész, ám török vazallussága miatt ellenség is: végvárak Erdély ellen, határvámok, megszűnnek a középkori államjogi kapcsolatok. Így **Erdély nem lehet a magyar nemzeti függetlenség bástyája**, még a magyar fejedelmek kormányzása és a magyar kultúra ápolása dacára sem!
- Szinte felmérhetetlen háborús pusztítás.
- A településrendszer, város- és kolostorhálózat hatalmas kárai (egyes régiókban 60–90 %-os mértékben).
- „**A második Trianon** törökkori gyökerei” (etnikai szempontból), hiszen a magyarság megindult a kisebbségbe kerülés útján (Szakály Ferenc) + a magyar nemesség kényszerű „exodusa” a hódoltságból.
- **Az ország déli területeinek balkanizálódása.**
- Óriási eredmény viszont, hogy az oszmán hódítás és Erdély különválása dacára „*három ország – egy (bár megosztott keresztény) kultúra*” marad!
- **Összességében évszázadokra kiható, nagyrészt elkerülhetetlen és már visszafordíthatatlan negatív politikai, társadalmi és etnikai változások.**

NÉPESSÉGMOZGÁS A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN A 16. SZÁZADBAN

**3. A megmaradt Szent István-i állam:
középhatalomból a Habsburgok kiemelten
fontos, de veszélyes királysága –
*„reliquiae reliquiarum Croatiae, Sclavoniae
et Hungariae”***

**magyar király
rex, Szent Korona**

**német-római császár
imperator, császári korona**

A Magyar Királyság, az osztrák örökös tartományok, a Cseh Korona országai a mohácsi csata (1526) idején

	Magyar Királyság	Osztrák örökös tartományok	Cseh Korona országai
Terület (km ²)	325.000	110.000	120.000
Lakosságszám	3.300.000	1.815.000	2.300.000

A Magyar Királyság, az osztrák örökös tartományok, a Cseh Korona országai a 16. század második felében

	Magyar Királyság	Osztrák örökös tartományok	Cseh Korona országai
Terület (km ²)	kb. 120.000 (Erdély: kb. 80.000)	110.000	120.000
Lakosságszám	1.800.000	2.390.000	2.950.000
Éves jövedelem (rajnai forint)	kb. 750-800.000	kb. 800-900.000	kb. 700.000

EURÓPA A 16. SZÁZAD KÖZEPÉN

- A Német-római Birodalom határa
 - Habsburg-országok (1556)
 - Egyházi területek
 - Birodalmi városok
 - Oszmán vazallus területek
- Rövidítések:**
- Pp.: Püspökség
 - Érs.: Érsekség
 - Fjd.: Fejedelemség
 - Nfjd.: Nagyfejedelemség
 - Gr.: Grófság
 - Hcg.: Hercegség
 - Nhog.: Nagyhercegség
 - Vfjd.: Választófejedelemség
 - Közt.: Köztársaság

Európa és a Magyar Királyság a 16. század közepén

A magyar királyok titulátúrája a 16–17. században a Magyar Korona társ- és igényországaival

*„Dei gratia electus Romanorum imperator, semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, **Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Serviae, Galitiae, Lodomeriae, Cumaniae Bulgariaeque** etc. rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, marchio Moraviae, dux Luxemburgae ac superioris et inferioris Silesiae etc.”*

azaz

„Isten kegyelméből választott római császár, mindig felséges, és

[1.] Németország,

[2.] Magyarország [1000-től],

[3.] Csehország,

***Dalmácia** [1102-től],*

***Horvátország** [1102-től],*

***Szlavónia** [1540-es évektől],*

***Ráma/Bosznia** [1130-as évektől],*

***Szerbia** [1202-től],*

***Galícia/Halics** [1205-től],*

***Lodoméria/Volhínia** [1205-től],*

***Kumánia/Kunország** [1233/35-től] és*

***Bulgária** [1255/70-től] stb. királya,*

Ausztria főhercege, Burgundia, Brabant, Stájerország, Karintia, Krajna hercege, Morvaország őrgrófja, Luxemburg, Felső- és Alsó-Szilézia hercege stb.”

A Habsburg Monarchia országai I. Ferdinánd temetési menetének (Bécs, 1565. augusztus 6.) tükrében

1 a. Német-római Birodalom (nagy zászló)	10. Felső-Ausztria
1 b. Német-római Birodalmi (kis zászló)	11. Burgundia
2. <u>Magyarország</u>	12. Morvaország
3. Csehország	13. Szilézia
4. Kasztília, Aragónia és a két Szicília	14. Stájerország
5. <i>Dalmácia</i>	15. Karintia
6. <i>Horvátország</i>	16. Krajna
7. <i>Szlavónia</i>	17. Felső- és Alsó-Lausitz
8. <i>Bosznia, Szerbia, Kumánia és Bulgária</i>	18. Sváb hercegség, Elzász, Tirol, Habsburg
9. Alsó-Ausztria	19. Görz

**A Magyar Királyság zászlaja I. Ferdinánd temetésén,
napjaink – korona nélküli – magyar államcímerével!
Bécs, 1565. augusztus 6. © Wienmuseum**

4. A Magyar Királyság: a Habsburg Monarchia védőbástyája, meghatározó jövedelemforrása és éléskamrája

A törökellenes határvédelmi rendszer a 16. század második felében

**A végvári katonaság előírt zsoldjának, valamint a Magyar Királyság éves bevételeinek és hadikiadásainak százalékos arányai
a 16. század második felében**

Év	A végvári katonaság éves zsoldja (Magyaro. és Horváto. együtt)	A zsoldnak és Mo. jövedelmeinek százalékos aránya	A zsold és a hadikiadások százalékos aránya
1554	761.766 fl. 15,5 kr.	100	50
1556	945.475 fl. 39 kr.	81	40,5
1558	1,025.040 fl.	75	37,5
1572	1,220.761 fl. 39 kr.	63	31,5
1576	1,658.736 fl. 30 kr.	46	23
1577	1,461.900 fl.	53	26,5
1578	1,368.348 fl.	56	28
1582	1,418.292 fl. 36 kr.	54	27
1593	1,726.622 fl. 54 kr.	45	22,5

***kb. 770.000 (max. 800.000) rajnai forint, **max. = kb. 50 %, kb. 385.000 (max. 400.000 r. f.)**

(© SHSt Dresden)

A Magyar Királyság, az osztrák örökös tartományok, a Cseh Korona országai a 16. század második felében

	Magyar Királyság	Osztrák örökös tartományok	Cseh Korona országai
Terület (km ²)	<i>kb. 120.000</i>	110.000	120.000
Lakosságszám	1.800.000	2.390.000	2.950.000
Éves jövedelem (rajnai forint)	<i>kb. 800.000</i>	kb. 800-900.000	kb. 700.000

A Magyar Királyság éves jövedelmeinek megoszlása a 16. század második felében (1574/76)

Jövedelemtípus	A bevétel nagysága (kerekített értékben és rajnai forintban)	A tételnek és az ország összjövedelmének aránya
<i>Vámjövedelmek (harmincadok)</i>	<i>284.000</i>	<u>36 %</u>
<i>Bányászat, rézkereskedelem, pénzverés</i>	<i>199.000</i>	<u>25 %</u>
Kamarai uradalmak	163.000	20 %
Megyei és városi hadiadó (lat. <i>dica</i> és <i>taxa</i>)	94.000	11,6 %
Elzálogosított uradalmak	39.000	5 %
Szabad királyi városok rendes adója	3.000	0,4 %
Egyéb	18.000	2 %
Összesen	803.000 rajnai Ft	100,0 %

Oláh Miklós, későbbi esztergomi érsek Hungaria, 1536

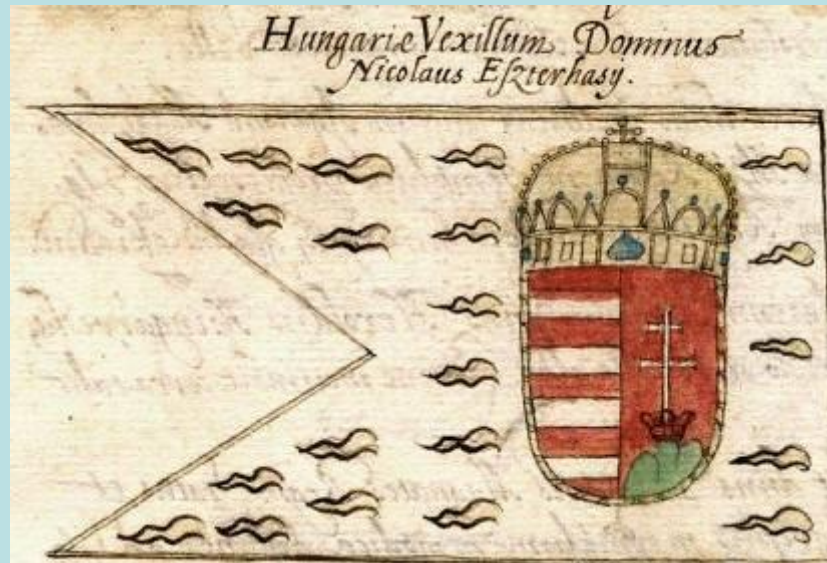
„Nálunk annyi a marhacsorda, kecske- és juhnyáj, akkora a bőség mindenféle vadban, hogy nemcsak Magyarország érzi ennek előnyét, de a vele szomszédos tartományok is részesülnek belőle. A marhák egyrészt Itáliának Velence környékére eső teljes területét, másrészt Ausztriát, Morvaországot, Bajorországot, a Sváb hercegséget és Németország népeit egész széltében a Rajnáig ellátják élelemmel.”

„Borból oly sok van, hogy Magyarország csaknem minden vidéke terem nemes borokat, édeset és savanykását, a kettő köztit, erőset, könnyűt, mérsékelten hatót, de fehéret jóval többet, mint vöröset. Megesik többször, hogy a kedvező időjárás és a jó évszak akkora mennyiségű bort ad, hogy alig lehet a bor tárolásához szükséges hordókat találni, hanem más házi használatra készült edényeket kell a bor felfogására felhasználni, és üres edényért más, borral teli edénnyel kell fizetni. A borok közül a többinél először is az jobb és nemesebb, melyet a Szerémségben, majd amelyet Somogy, Baranya, Pozsony, Sopron, Eger, Borsod, Abaúj, Veszprém, Zala megyékben, végül Erdélyben és Szlavóniában termelnek.”

A HÁROM RÉSZRE SZAKADT ORSZÁG GAZDASÁGA ÉS KERESKEDELME A 16-17. SZÁZADBAN

**5. Az idegen segítség és a monarchiához
csatlakozás ára – avagy:
Mi változott meg Mohács után?**

Giovanni Michiel bécsi velencei követ (1571)

*„Ami Magyarországot illeti, minden bizonnyal ráillik ez a
[vergiliusi] verssor:*

»Csak voltunk trójaiak, a múlté Ilion [Trója].«

*[Azaz Magyarország] hallatlan nagy szerencsétlenségbe és
nyomorba taszított. Nemcsak egy királyságból, hanem a
kereszténység első **királyságából** (amelynek királya korábban
vetekedett a francia királlyal), királyságból – mondom –
»tartományá« süllyedt.”*

ez is

az „első Trianon”

Budáról **Pozsony**ba – a Magyar Királyság „első fővárosa”, belpolitikai központja és új koronázóvárosa

„Az ország igazgatásának székhelye
(addig, amíg az ország Isten
segítségével vissza nem foglaltatik)
Pozsony legyen.” (1536. évi 49. tc.)

**Egy magyar állam –
két fővárossal (1918-ig!)**

Budáról **Bécs**be

- a császárváros: a Magyar Királyság „második fővárosa”

+ egy új magyar állam, az Erdélyi Fejedelemség - szintén új

„fővárossal”: **Gyulafehérvár**

+ a hódoltság új fővárosai: **Isztambul**
és **Belgrád**

+ a horvát leválás kezdetei: **Zágráb**

A középkori Buda helyére összességében féltucat város lép!

Buda virtuális főváros marad.

A hiányzó „főváros”:

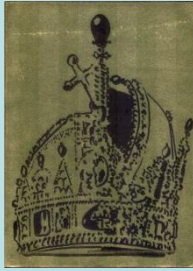
Buda elvesztett szerepkörei

1. **Főváros:** egy főváros helyett kettő – a korlátozott szerepkörű **Pozsony** (ugyanakkor koronázóváros!) és az idegenben lévő **Bécs** + **Gyulafehérvár, Isztambul (Belgrád), Zágráb**. Fővárosból 1686-ig oszmán vilájet-székhely, délszláv lakossággal, óriási pusztulással
2. **A magyar uralkodói udvar/rezidencia:** 1918-ig közös Habsburg-udvar **Bécs**ben (és rövid ideig Prágában), a központi kormánysszervekkel – dinasztikus kp. és soknemzetiségű
3. **Az országgyűlés helyszíne:** 1528-tól 1848-ig **Pozsony** (és a 17. században négyszer **Sopron**)
4. **A belpolitika irányításának legfőbb központja:** ugyanezek a kp-ok
5. **A pénzügyigazgatás legfőbb centruma:** 1528-tól 1784-ig **Pozsony**
6. **A Kárpát-medence gazdasági életének egyik „ütőere”** (Nürnberghez, Augsburghoz és Krakkóhoz hasonló kereskedelmi csomópont és elosztóközpont): évszázadokra elsősorban **Bécs** és **Belgrád** veszi át Buda e szerepköreit
7. **A magyar állam kulturális központja:** a királyságban **Pozsony**, **Nagyszombat** (1635: egyetem) és **főúri-főpapi udvarok**; Erdélyben a fejedelmi udvar; a hódoltságban **mezővárosok és kolostorok**
8. **Összegzés:** hosszú távra igen súlyos, részben már visszafordíthatatlan változások, elvesztett szerepkörök – **Bécs, Pozsony, Belgrád és Zágráb** felemelkedése!

Buda elvesztett szerepköreinek visszaszerzése 1686 után

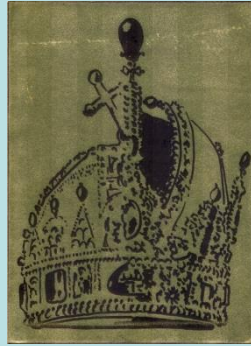
1. **Újra Magyarország fővárosa:** részlegesen a 18. század második felétől, jelentős mértékben 1867-től, teljesen (miként 1541 előtt) csupán Trianon, azaz 1920 után, de egészen más körülmények közepette, így függ össze az „első” és az „igazi Trianon”
2. **Sohasem lett újra önálló magyar uralkodói udvar:** 1867 után is csak mellékrezidencia, magyar udvarnagyi hivattal (1893-tól)
3. **Újra az országgyűlés helyszíne:** 1790-től csupán részlegesen, majd az 1860-as évektől teljesen, ám ekkor már Pesten (a Palotanegyedben) + 1792-től ideiglenes, majd végső **koronázóváros** (1867, 1916)
4. **Ismét a belpolitika irányításának legfőbb központja:** az 1780-as évektől részlegesen (Helytartótanács), az 1860-as évektől teljesen
5. **Újfent a hazai pénzügyigazgatás egyik legfőbb centruma:** 1784-től a Magyar Kamara már Budán
6. **Ismét a Kárpát-medence gazdasági életének egyik kp.:** az 1867. évi Kiegyezést követő fellendülés évtizedeitől, de nem teljességgel
7. **Újra a magyar állam kulturális központja:** részlegesen 1777-től (nagyszombati egyetem Budára, majd 1784-ben Pestre), teljességgel a Kiegyezést követő kulturális virágkortól
8. **Összegzés: hatalmas szerepvesztés, egy jelentős része már sohasem pótolható, maradandó veszteségek évszázadokra** – 1686 után két nagy lépcsőben (1780–90-es évekre, ill. 1867 utáni évtizedekben), két évszázad alatt részleges helyreállítás

Az oszmán hódítás és a Habsburg Monarchiához való csatlakozás hosszú távú következményei I.

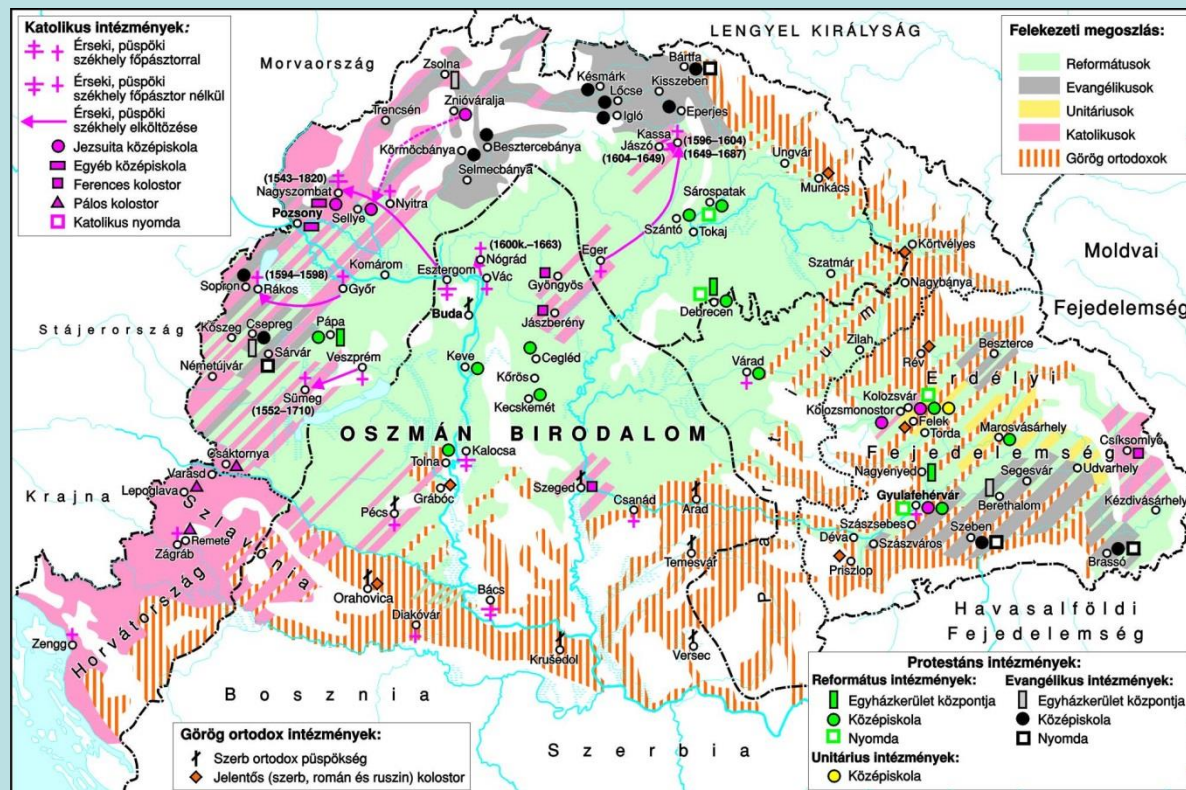
- A Magyar Királyság területe majdnem harmadára csökken és **másfél évszázadra frontvidékké** válik, illetve **egy új közép-európai nagyhatalom része**, még ha előkelő része is lesz – egészen **1918-ig!**
- A magyar történelemben először elveszett a magyar királyi főváros (Buda), végül **egy királyság két fővárossal**: Pozsony és Bécs, előbb 1848-ig, sőt utóbb egészen szintén 1918-ig! **Megszűnő „önálló” magyar királyi udvar** – valójában örökre, ám **virtuális** továbbéléssel (tiszségek, királykoronázások, diéták) – **1918-ig.**
- A Magyar Királyság központi igazgatása idegenbe kerül, így egyes államigazgatási területeken (külgügy, hadügy és pénzügy) – paradox módon éppen Magyarország kiemelt fontossága miatt – **korlátozott szuverenitás**; 1848/49-et kivéve szintén egészen **1918-ig!** **Közös osztrák–magyar ügyek tehát nem csupán 1867-től, hanem a 16. század közepétől vannak!**
- Mindez azonban igaz osztrák, cseh és horvát vonatkozásban is, azaz egy **dinasztikus államban** egyáltalán nem magyar sajátosság (vö. így van ez 1102-től már a magyar–horvát reálunióban is)!

A Habsburg Monarchiához való csatlakozás hosszú távú következményei II.

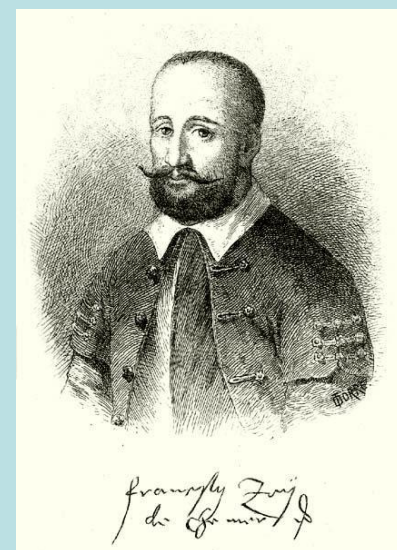

- Az erős *centralizáció* ellenére erős *magyar rendiség*, mégpedig legerősebb a Habsburg Monarchián belül! A magyar politikai elit mindkét területen meghatározó szerepet vállal.
A Habsburg-lojalitás és a magyar „hazafiság” összeegyeztethető!
Sőt, a „Bécsben mellőzött magyarok” és a „mindig lázadó magyarok” elmélete is mítosz.
- Örökre elvesztett „önálló” középhatalmi szerep Közép-Európában, pontosabban örökre megszűnik egy magyar fővárosból kormányzott „magyar birodalom” – talán ezt a legnehezebb még ma is elfogadnunk = elsősorban emiatt egyfajta „**első Trianon**”.
- Összességében a Habsburg Monarchiához való csatlakozás terén is évszázadokra kiható, részben ugyancsak elkerülhetetlen és visszafordíthatatlan, számos pozitívum ellenére is meghatározó, ám sok tekintetben tőlünk független, negatív változások, sorsfordító kényszerpályák.

6. Három ország – egy kultúra: megmaradva a közép-európai kultúrkörben

**Zay Ferenc későbbi kassai főkapitány,
konstantinápolyi követ a török nagyvezírnek,
Konstantinápoly/Isztambul, 1555**

**A török nagyvezír az alábbi kérdést intézte Zayhoz:
„Te magyar vagy, ti magyarok miért nem nyugodtok meg, a német
disznóktól térjete át végre a hatalmas császárhoz [értsd: a
szultánhoz]. Királyotok úgysem törődik veletek, a németek jobban
gyűlölnék benneteket, mint minket.”**

**Zay erre a következőket válaszolta:
„Nem helyes ez a beszéd, mert igaz ugyan, hogy a nyelvnek varietása
[különbsége] megkülönbözteti a németet, spanyolt, olaszt, franciát,
csehet, lengyelt, magyart, de egy és ugyanazon vallás köt össze
bennünket, mert mindnyájan ugyanazon Istent hisszük.”**

Philipp Melanchthon levele Nádasdy Tamáshoz, 1537. október 7., Lipcse

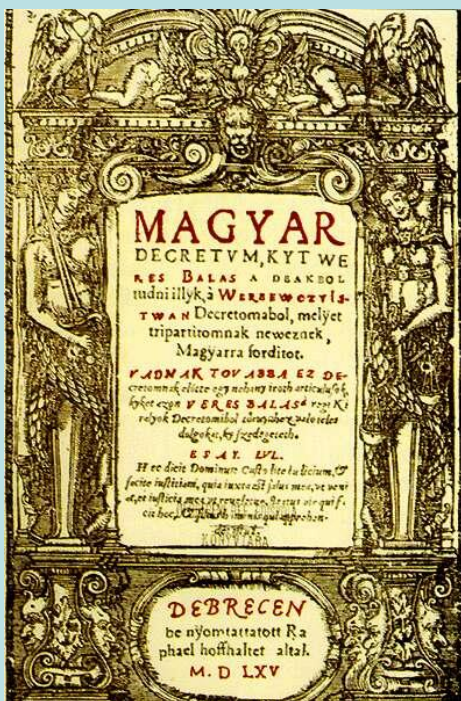
„Úgy értesülök, hogy *Te nagy költséggel iskolát alapítasz és felszítod az érdeklődést a tudományok művelése iránt*, amely dolog ámbár önmagában is nagy dicséretre érdemes, mégis különösen mostanában, amikor a háború csapásai következtében a szomszédos országokban pusztul a tudomány, sokkal nagyobb elismerésre méltó.
***Úgy tűnik ugyanis, hogy gondolsz az utókorral, hogy noha másutt kivesztek a tudományok, a Te buzgalmaddal megőrzött csírái mégis fennmaradtak, amelyekből ismét elterjedhet Pannóniában az élet hasznos tudománya. Tehát e tekintetben mind akaratodat, hogy kiváló dologban óhajtasz érdemet szerezni hazád szolgálatában, mind pedig páratlan okosságodat, méltán megbizonyítottad. Én pedig ebben jó előjelként gyönyörködöm, mert hogy ily körülmények között gondolsz a tudományokkal, azt bizonyítod, hogy bízol a békében és Pannónia jobb jövőjében.*”**

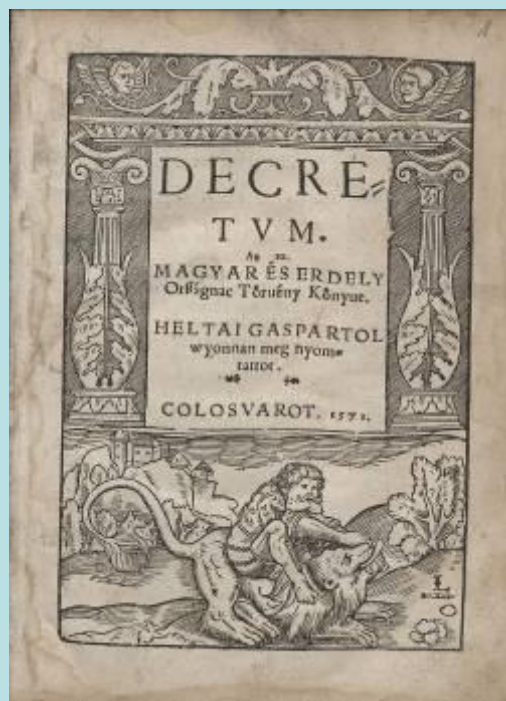
„Néhány évvel ezelőtt gúnyoltak minket a többi nemzetek, hogy amikor már az oroszoknak is van saját nyelvükön evangéliumuk, a magyaroknak még nincsen. Pedig ez egy dolgot kivéve másban aztán nemcsak, hogy nem gúnyolhatnak minket a keresztény nemzetek, hanem még irigyelhetnek is, ti. nyelvünk kiválósága miatt, mert azt még csak utánozni sem tudják. Melyik idegen nemzet ne csodálkoznék azon, hogy akad valaki, aki a latin és görög nyelv mintájára magyar nyelven is tud bármiféle verset írni?”

**Az első Magyarországon és teljes egészében magyarul
nyomtatott könyv:
Sylvester János Újszövetség-fordítása
(1541, Sárvár-Újsziget)**

Werbőczy István *Hármaskönyvének* (*Tripartitum*, 1517) magyar, latin és horvát kiadásai a 16. században

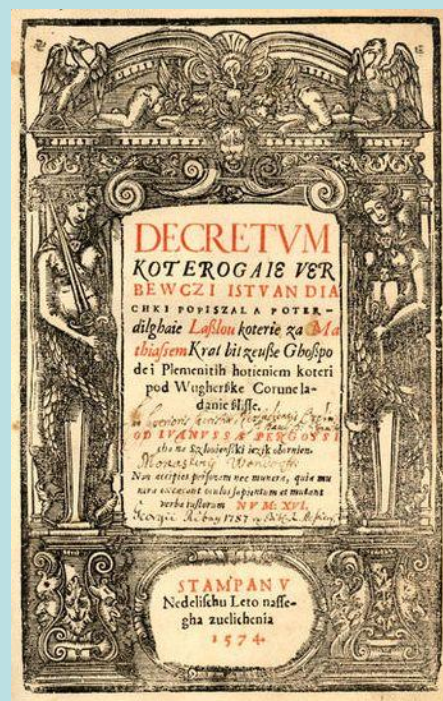
**1565,
Debrecenben:
a török hódoltság
és az Erdélyi
Fejedelemség
határán,
Veres Balázs–
Raphael Hoffhalter**

**1571,
Kolozsvárott:
a török vazallus
Erdélyi
Fejedelemség
egyik kulcs-
városában,
Heltai Gáspár**

**1572,
Bécsben:
a császárvárosban,
a Magyar Királyság
„második
fővárosában”,
Zsámboky János–
Blasius Eber**

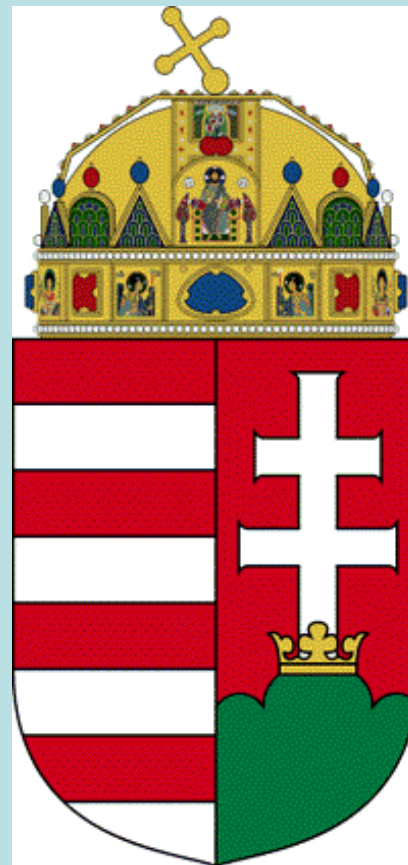

**1574,
Nedelicen:
Zala megyében,
a Zrínyi család
horvátok lakta
birtokán, Ivan
Pergosic–Ra-
phael Hoffhalter**

7. Összegzés: zsákutca vagy **kényszerpályák sorozata?**

**A Magyar Királyság címere
II. Ferdinánd 1618. július
1-jei koronázási zászlaján**

**A Magyar Köztársaság
címere a hatályos
alkotmányban**

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

